

קשר

קול שופר רבני אירופה

97

גליון צ"ז ניסן ה'תש"ע March-April 2010

באורחות צדיקים

איתא בשו"ע (סי' ת"ל) שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו. וע"ז הוסיף הרמ"א:

והמנהג לומר ההגדה מתחלת עבדים היינו וכו'. ואמנם המחבר עצמו לא הביא זה המנהג, ומעולם התקיימה - איזו הלכה פוסק לנו המחבר בסימן זה? ומה מחייבת אותנו הידיעה ששבת הגדול היא שבת זו - לדעת המחבר?

ובהכרח צריך לומר, שהוא דין מיוחד לעצמו לדעת כי שבת זו נקראת בשם מיוחד, ואינה כשאר שבתות השנה הרגילות. ואף שאין בשבת זו שום הדגשה מיוחדת בין בקריה"ת או בהפטרה (גם הפטרת וערבה לדעת הגר"א הוא רק כשחל ער"פ בשבת) מ"מ עצם נתינת השם לשבת הגדול מהווה דין מיוחד.

וסוף סוף - כיצד מתבטא ענין זה?

ונלענ"ד בעז"ה דהנה בדברות הראשונות מבואר שמצות השבת הוא זכר למעשה בראשית, ואילו בדברות האחרונות נאמר שהוא זכר ליציאת מצרים, וכבר עמדו בזה האבן עזרא והרמב"ם במורה נבוכים, ועוד מן הראשונים ז"ל.

והרמב"ן ביאר, כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוהים קדמון מחדש, ע"כ אמר בכאן, כי אם יעלה בלבבך ספק על השבת המורה על החדוש תזכור מה שראו עיניך ביצי"מ וכו' והנה השבת הוא זכר ליצי"מ, ויצי"מ זכר לשבת כי יאמרו בו השם הוא מחדש וכו' ומיצי"מ ידעו שהוא אמר והיה העולם וכו' עכ"ל (בקיצור נמרץ).

ואחר שנתבאר יסוד זה, שכ"א מהיסודות הנ"ל מחזק לחברו, הנה מסתבר שיותר יש להתעורר בחיזוק אמונה זו בהתקרב ימי הפסח, ובפרט בשבת שבו התחיל הנס הגדול ומשום כך י"ל שנקבע להלכה שבשבת זו מחוייבים להדגיש ולהרגיש יותר את מעלת השבת והיינו "שבת הגדול" - שבשבת זו מוכפלת ההרגשה של ב' היסודות זכרון למעש"ב וזכר ליצי"מ, אשר באמת שתי אלו הם אחת - וזו היא ההלכה שקבע לנו כאן מרן המחבר בשולחן ערוך, ודו"ק כי הוא נכון בעז"ה.

(בשם הגה"צ ר' אליעזר בן ציון ברוך זצ"ל"ה)

משוה שליח לנכרי חבירו, דהא תרויהו לאו בני ברית הן, והוי שלוחכם דומיא דאתם, עכ"ל לענינו. ודבריו ברורים שלפי דעתו אין סברא לפסול גוי מלמנות גוי אחר לשלוחו.

ועד הנה לא ראיתי בהמראה מקומות של השו"ע הרב שיצינו מקור למה שכתב דאין הגוי הקונה יכול למנות גוי אחר להיות שלוחו כדי למשוך החמץ לרשותו, עד שבעז"ה יעלה בלבי לעיין בדברי נו"כ השו"ע (בסימן תמ"ח) ושם נתגלה לפני, שהמגן אברהם (שם סק"ד) מביא דברי המשאת בנימין דמהני גוי להיות שלוחו של גוי, וכותב עליו ז"ל, וצ"ע דבירושלמי ריש פרק ו' דמאי איתא דאין גוי עושה שליח לעכו"ם חבירו עיי"ש, וכן משמע פשטא דתלמודא ריש פ"ב דקידושין, לכן אין להקל בזה, עכ"ל לענינו.

הרי לפנינו המקור לדברי הרב, שידוע לכל שברוך כלל נמשך אחר הכרעת המגן אברהם, ולכן סותם דלא מהני לגוי להיות שליח למשוך החמץ לרשות הקנה. ובהגות הגרעק"א (שם) מציין שגם הבית שמואל (אה"ע"ז סימן ה' ס"ק י"ט) סובר שאין לגוי היכולת למנות שליח גוי אחר, והבית שמואל מביא שזה דעת התרומת הדשן (סימן רצ"ט) שכותב מפורשות דמותר למכור תרנגול לגוי, אף שידוע שהקונה ימסרם לשלוחו לסרסם, משום דקיימא לן בעלמא דאין שליחות לנכרי עכ"ל. וממשיך שם שזה לא כדעת המשאת בנימין, שוב ראיתי שגם הרב בהמ"מ שלו מציין לדברי הבית שמואל והתרומת הדשן למקור דבריו בסעיף יו"ד.

ב

ויש להעיר, שהקצות החושן (סימן קפ"ח סק"א) דוחה ראיית הבית שמואל מדברי התרומת הדשן, וכותב דאדרבה משם ראייה להיפך, וז"ל בא"ד, ואין ראייה מדברי התרומת הדשן וז"ל בסימן רצ"ט, נכרי הלוקח תרנגולים לסרסן שרי לישאל למכור וכו', תשובה וכו' להתיר אם הנכרי הקונה אינו מסרסו בעצמו אלא מוסרו לעבדו וכו', ונדון דידן נמי לפני דלפני וכו' אע"פ שמסרום לשליח לסרסם, אין שליח לדבר עבירה, ואפשר ג"כ לגבי נכרי מנכרי, ונוכל לומר דכל שכן הוא, דהא קיימא לן בעלמא דאין שליחות לנכרי עכ"ל (דהתרומת הדשן, וממשיך הקצות החושן וז"ל), ומבואר דלא אתי עילה אלא משום דאפילו בישראל אין שליח לדבר עבירה, ודלא נימא בישראל דוקא הוא דאין שליח לדבר עבירה אבל בעכו"ם יש שליח לדבר עבירה, לזה כתב דכל שכן הוא כיון דשליחות דעכו"ם דאין לו שליחות לישראל, וכיון דאפילו בישראל אין שליח לדבר עבירה, מכל שכן בעכו"ם, אבל היכא דליכא עבירה, אדרבה משמע מדברי תרומת הדשן דיש שליחות כהאי גוונא וכדברי המשאת בנימין בתשובה עכ"ל.

איבעיא להו?

שליחות גוי לגוי*

בענין מאפיה כשרה, שממש לפני פסח נתברר שנשאר להם הרבה שקי קמח, האם אפשר למכרם לגוי לכתחילה באופן שהקמח יועבר לרשות הקונה על ידי אחד הפועלים במאפיה?

הגאון הרב יעקב דוד שמאהל שליט"א

דיין דק"ק שומרי הדת באנטוורפן וחבר מועצת רבני אירופה

בסדר מכירת חמץ בשו"ע הרב (סימן תמ"ח סעיף יו"ד) כותב וז"ל, אם אותו שהוא מקנה לו חמצו לא משך בעצמו את החמץ מרשות הישראל, אלא צוה לישראל אחר או לנכרי שיביא לו את החמץ מרשות הישראל, אין זה כלום, מפני שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל, כמו שנתבאר בחו"מ סימן קפ"ח עכ"ל. הרי לפנינו דלא מהני שימנה פועל מבית האופה לשליח של הקונה כדי לעשות קנין משיכה לתוך רשותו של הקונה, שהרי מעשה המשיכה צריך להעשות או ע"י הקונה עצמו, או ע"י שלוחו, והיות שהקונה הוא גוי, נמצא שאינו יכול למנות שליח במקומו, הן שליח גוי והן שליח ישראל, דכך קיימא לן (בסימן קפ"ח) שאין הגוי יכול להיות שלוחו של ישראל, וכן להיפך שאין הישראל יכול להיות שלוחו של הגוי, ומוכן מהשו"ע שם שגם גוי אינו יכול להיות שליח של הגוי.

א

והנה עלה בדעתי דברי הש"ך (סימן רמ"ג סק"ה) שכותב בשם המשאת בנימין (שו"ת סימן צ"ז), דגוי יכול למנות גוי שני להיות שלוחו, ומוסיף הש"ך דהלכה זו נוגעת למכירת חמץ, וסותם הש"ך כן בלי להביא חולקים, ומוזה נעוררה תמיהה על הרב, שבשו"ע שלו סותם בפשיטות דגוי אינו יכול למנות גוי אחר לשלוחו. ועיינתי בדברי המשאת בנימין בתשובות, וראיתי שהוא כותב כן בפשיטות בלי לגלות מקור ברור להלכה זו, וכך הם דבריו בא"ח, ואי משום דמסתפק לן משום דקיימא לן אין שליחות לנכרי, אי משום זה לאו מילתא היא, דהא מוכח בפרק האיש מקדש ובפרק איזהו נשך, דדוקא אינהו לדידן ואנן לדידהו דלא מצי משוה שליח, הטעם דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, וכדאמרינן התם, משמע דנכרי שפיר מצי

* סימן זה נפרסם בספר החדש 'כסאות לבית דוד' ח"ב אשר מופץ בימים אלה, תודתנו להמחבר שליט"א על הרשות לפרסמו.

איבעיא להו?

הרי לפנינו שיש מחלוקת בין הבית שמואל והקצות החושן בדעתו של התרומת הדשן ואם יש להבין מדבריו שגוי יכול למנות גוי אחר לשליח, או שהגוי לגמרי אינו שייך לגמרי בענין של שליחות. ויש להוסיף שהמביא לדפוס של הספר מחנה אפרים, בהגהותיו להלכות שלוחין (סימן י"ד) מוסיף על דברי המחנה אפרים שיש לעיין בדברי התרומת הדשן הנ"ל, ומשם יש להביא ראיה לחקירתו של המחנה אפרים אם גוי יכול למנות גוי אחר לשלוחו עיי"ש, ומדבריו מובן שהוא הבין בדברי התרומת הדשן שיש ראיה שאין הגוי יכול למנות שליח. עוד ראיתי בהגהות הגרעק"א על השו"ע שם שמציין לדברי מהריק"ש בספרו ערך לחם על שו"ע חו"מ (סימן קפ"ח), שמדייק מלשון המחבר כדעת המשאית בנימין הנ"ל, ונמצינו למדים מכל הנ"ל שסוגיא זו במחלוקת שנויה.

ויש להעיר, דלפי הני דעתם שגוי יכול למנות גוי שני להיות שלוחו, מוהיכן נלמד בכלל שגוי יכול למנות שליח, הלא בגמרא מסכת קידושין מרבה מכמה פסוקים לגלות שיש שליחות לישראל, ומאיוזה פסוק נלמד שיש תורת שליחות לגוי, והים של שלמה (בבא קמא פרק י"ד סימן כ') מביא לשון הרמב"ם לגבי איסור גניבת גוי וז"ל, וכתב הרמב"ם (פי"א מהלכות גזילה ה"ב) וכן הסמ"ג וכן הטור אחריו, שגניבה וגזילה שוין בין ישראל לגוי, וכל הגונב מגוי עובר בלאו כאילו גונב מישראל, ודבר תימה הוא בעיני, כי התורה בכללה ובפרטה לישראל ניתנה עכ"ל, וכוונתו ברורה שכל מה שנכתב בתורה מתייחס לישראל ולא לגוי, וא"כ מאיוזה פסוק נלמד שיש שליחות לגוי, וראיתי להגאון מבערזאן וצ"ל במשפט שלום (סימן קפ"ח סעיף א')

תיתי נמעט הנך דלאו בני שליחות נינהו, דהא אפילו לענין שליחות אי לאו דכתוב (במדבר יח, כח) אתם גם אתם למעט אותן שאינן בני ברית (גיטין כ"ג ע"ב), ואותן שאינן בני ברית לא היינו ממעטים אותם, וא"כ פועל הא דידו כיד בעל הבית לאו מקרא דשליחות נפקא, דהא מהני במציאה בפועל אף דשליחות לא מהני וכו', וכיון דפועל לאו מאתם גם אתם אתי לה, מהדיכי תיתי לן למעטינהו עכ"ל, ולקראת סוף דבריו שם כותב וז"ל, היוצא לנו מזה ההגהה או משיכה וחזקה ושאר קנינים שנעשו ע"י פועלים נכרים, מהני כמו שעשה בעצמו, אבל ע"י שלוחים נכרים לא מהני, וע"י פועלים מהני אם נתכוון בעצמו לקנות ע"י הקנין שעושים הפועלים, אף שלא נתכוונו הפועלים עכ"ל, ובהמשך דבריו מוסיף דלא מהני משיכת הפועלים רק כשמושכין לרשות בעל הבית, אבל כשמושכין לרשות השליח לא מהני ע"י פועלים כשאינן בני שליחות, עכ"ל.

ומדבריו מובן לנדון דידן, דכמו שפועל גוי יכול לעשות מעשה קנין לישראל המפעילו, ומעשיו מתייחסים להישראל ופועל חלול קנין, הוא הדין שפועל גוי יכול לעשות מעשה משיכה למפעילו הגוי, ויחול הקנין כאילו המפעיל עשהו בעצמו, ולכן עצת אמונה שהקונה הגוי ישלם פרוטה אחת לאיזה גוי ובכך יהיה נחשב השני כפועלו של הראשון, והוא ימשוך את שקי הקמח לתוך רשותו של הקונה, ובוהו יוצא גם לדעת המגן אברהם והנמשכים אחריו.

אולם שוב ראיתי ששיטת הנתובות המשפט בזה אינה אליבא דכולי עלמא, שהרי בשו"ת מהרש"ג (חי"ב סימן כ"ב) חולק עליו ודעתו דלא מהני, וז"ל לאחר שמביא דעתו של הנתובות המשפט, הנה מלבד כתבתי במקום אחר באריות להוכיח דודאי אף בשליחות בשכר אמרינן דאין שליחות לעכו"ם, עכ"ל לענינו.

וכן ראיתי להגאון מבערזאן בספרו הנפלא משפט שלום (סימן קפ"ח סעיף א'), שמביא דברי פוסקים שיש מחזקים שיטת הנתובות המשפט ויש חולקים עליו, אשר על כן להלכה נשאר הדבר בספקא, ולכן מי שרוצה להחמיר כדברי הרב, עליו להטריח הקונה עצמו למשוך החמץ לתוך רשותו.

בא"ד שכותב וז"ל, ובתשובה א' כתבתי דיש לחלק בענין זה, דדוקא במידי דאיתא בעכו"ם ויש לומר מסברא דיש שליחות, וכדאיתא בקידושין מ"א ע"ב, הא למה לי קרא דאתם גם אתם מדרבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן נפקא וכו' אין העבד נעשה שליח, ומשני דאיצטרך סלקא דעתך אמינא עבד דלאו בר היתרא הוא כלל אבל עכו"ם הואיל ואיתא בתרומה דנפשיה וכו' אימא שליח נמי קעביד קמ"ל וכו', הרי דאי לאו מיעוטא דמה אתם בני ברית הוה אמינא דהיא דאיתא בעכו"ם מצי מושוי שליח, ולכן אף דמעט מאתם גם אתם לא איתמעטי רק שליח עכ"ל, ודבריו מאירים שיש סברא דבגוי שייך שליחות ורק מכח מיעוט דאתם גם אתם נתמעט, אבל היכא שהן המשלח והן השליח לאו בני ברית נינהו, שפיר שייך לומר שיש תורת שליחות, ובוהו מובן דעת המשאית בנימין ודעימיה הנ"ל ששייך לגוי למנות גוי שני להיות שלוחו

ולמעשה מי שרוצה להחמיר במכירת חמץ שהגוי הקונה יעשה קנין משיכה לרשותו, עליו להטריח הקונה למשוך הסחורה בעצמו לתוך רשותו, ולא ע"י שלוחו שלו.

ג

ברם בעז"ה עלה בדעתי למצוא פתרון, היכא שהקונה אינו מוכן לעשות בעצמו, והוא עפ"י דברי הנתובות המשפט (סימן קפ"ח סק"א) וז"ל בא"ד, נסתפקתי באם שכר לאותן שאינן בני שליחות והן פועלים אצלו לעשות קנין חזקה, כגון לבנות או לחפור בשדה הפקר או בקניית בית, או אם משך ע"י פועלים שאינן בני שליחות או הגביה, אי מהני, וממשך להביא גילוי לחקירתו מהגמרא (בבא מציעא דף י"ד ע"א) וז"ל, דהא חזינן במגביה מציאה לחבירו, דאף דמאן דסבירא ליה דלא קנה חבירו אפילו עשאו שליח, מכל מקום בפועל שהוא שכיר קנה, משום דיד פועל כיד בעה"ב, אלמא דפועל לאו מטעם שליחות הוא, א"כ מהדיכי

דרשת שבת הגדול

הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של "הוכח תוכיח את עמיתך" ויהי רצון שהדברים יהיו מסודרים פני ונשמעים לעבודתו יתברך. בנוסח הזה פתח הגאון האדר"ת וצ"ל את הדרשה לשבת הגדול. הדרשה בשבת זו היתה לנחלת הרבנים בקהילתם להוכיח את העם על דברים שאינם כשורה ולתקן פרצות בישראל. שורש הנהגה זאת יסודה במאמר הגמרא (פסחים ו, א) שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום קודם החג ומתוך הלכות ביעור החמץ היו הרבנים מעירים על חמץ של כל השנה ושאר שבעיסה המעכב.

דין הגמרא המובא נפסק להלכה על ידי השו"ע בסימן תכ"ט ס"ק א' ככתבו וכלשונו ללא ציון שבת הגדול כזמן מיוחד לקיום ההלכה של "דורשין",

החג "שבת הגדול"? תילי תילים של פירושים ורומזים הועלו בספרים ועוד יד הדרשנים נטויה, אך ישנם רבים בין הפרשנים שמצאו את גדולת השבת במנהג הדרשה. בעל שבלי הלקט (סי' ר"ה) כיון לדעת רש"י בספר הפרדס (שמ"ג) ושניהם כתבו שלא גדול, גדול ממש, אלא נראה כגדול. וזה לפי שמאחרים בשבת זו לשמוע הדרשה עד אחר חצות סמוך למנחה עד שדורשין הלכות ביעור חמץ, ושמירת המצה, ומלאכת יו"ט, וכדו', וכדי לספר גבורות אלו קונו - איך יצאו אבותינו ממצרים, והדרשה מושכת זמן הרבה ולכן נראה בעין היום גדול וארוך יותר מיום אחר, ולכן קראוהו שבת הגדול. לפי דבריהם הרי שמקור השם הוא בדעת בני אדם וכינוייהם. אף בעל צפנת פענח (המהרי"ט) הלך בדרך זה, אבל הוא מוצא גדולה של אמת בשבת זו, לפי שנאמר בפרשת ויקהל (בילקוט): אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות בשבת לפרש להם האסור והמותר, כדי שיתגדל שמי הגדול ביניהם, שנאמר ואתם עדי נאום ה', ואמרו את הבית הגדול זה ביתו של רבן גמליאל שמפרסמים גדולתו של הקב"ה, לפיכך נקרא שבת הגדול ששמו של הקב"ה מתעלה ומתגדל. בדרך קרובה לפירוש המהרי"ט פירש הב"ח אבל הוא הלך בתר טעמו שכתב, שעכשיו נוהגין לדרוש בשבת משום המפוזרים שמתכנסים (כנ"ל) "לזה נקרא שבת הגדול לחד טעמא, לפי שמתקבצות קהילות גדולות לשמוע הלכות גדולות. המהרי"ל במנהגים השווה

הדרשה והשם "שבת הגדול"

מי הגדול ומהי הגדולה שעל שמם נקראה שבת שלפני

המקובלות, לאחר שהגריד"ם האריך בחובת מצוות הצדקה ופלפל בה להגדיל מעלת הצדקה ולהאדירה, ראה צורך להוסיף התנצלות זו: "בעלי תריסין ונכבדים דקרתא "סלוצק", רואה אני על פניכם אותות השתאות ותמיהה, ואני מבין לרוחכם. עוד לא קרה כדבר הזה מאז קמו דרשנים ורבנים בישראל, שרב ידרוש בשבת הגדול רק בעניני צדקה, מבלי להשמיע איזה חידוש או דבר הלכה במצוות החג. ובכן הטו אזנכם, כידוע ההלכה שמצה של כזית ראשון חייבת להיות מחמשת מיני דגן, ואת זה למידין דוקא מחמין, דכתיב לא תאכל חמץ - שבעת ימים תאכל מצות. מרשה אני לעצמי להוסיף ולדרוש מחמין על מצה. שכשם שלבער החמץ יש לבדוק בחורין ובסדקין, כן גם באכילת מצה יש לבדוק האם לכל עני העיר יש במה לקיים מצות היום, לחפש ולתור אחר עני אחד שמחמת דחקו אין שולחן הסדר שלו ערוך במצה ויין. (הראשון לשושלת בריסק עמ' 171)

"דרשה שאולה"

בין הדרשנים, בשל צורך הדרשה, היו שדרשו משל אחרים בלא לציין את שם האומר ובכך מנעו טוב מבעליו. ישנה אימרה בשם הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג בענין זה: "אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד היו נגאלין, פירש ר' שמעלקא "שתי שבתות": שבת הגדול ושבת שובה. שהדרשנים בדרשתם היו אומרים דברים בשם אומרם היו מיד נגאלין שהרי על כך נאמר "האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם".

מאידך גיסא היו שראו צד זכות באופנים מסוימים. הרה"צ ר' הירצקא מראצפערט, נטלטל בדרכים כדי להמציא קמחא דפסחא לעניים. בטרחת הזמן נבצר ממנו להתכונן כדבעי לדרשת השבת. היה רבי הירצקא אומר דברים מענייני היום מהספרים הקדושים, והמליץ על כך רבי הירצקא את דברי הרמ"א הנסובין על השו"ע שלושים יום קודם הפסח שואלין ודורשין. מעיר הרמ"א - ומנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים. שאל רבי הירצקא, מה ענין קנית חיטים לשאלת ודרשת החג? אלא שכוונת הרמ"א, שכיון שעסקין בחלוקת חיטים לעניים, לכן "שואלין" מלשון שאילה מספרים הקדושים, ודורשין לצבור.

אם ציינו בתחילת המאמר את ה"יהי רצון" של האדר"ת וצ"ל, הרי שישנה פתיחה מעניינת של המהרי"ל שדרש בקהילת ורמיוא בשנת פטירתו. וכך פתח קדוש ישראל: "וידבר משה את מועדי (ויקרא כג מד) מלים אלו הם ראשי תיבות של ו'הלוי י'עקב ד'ורש ב'רשות ר'בותיו, א'ני ת'ולעת מ'איש ו'בזוי ע'ם ד'עתי י'וודע, ע"כ. פתיחה נדירה זו היתה בשנת קפ"ז ובשנה זו עלה למרומים. ואם מדברים על תחילת דברים מתוך ענווה, יש להביא גם סיום של דרשתו שענוות חן לה: "ידענא בעם זה דכולם יודעים הלכות המועד מקטנים ועד גדולים, וכ"ש הלומדים שיוודעים דברי רז"ל אפילו הכי מוטל על הצבור לשמוע הדרשה, שמתוך כך משימים אל לבם בשעת מעשה, ועל כרחי העברתי על מדתי להיות ניאות לכך להוציא ידי חובתם, ומעתה אטול רשות מהשם יתברך יתעלה זכרו, ואח"כ מהקהל קדישא ובראשם מורי הר"ר למן רונקיל".

בדברי התנצלות אלה יש גם הלכה שאפילו כולנו נבונים ויודעים את הלכות החג עלינו להאזין לדרשת הרב שיש בה הערה לשעת מעשה.

ברבות השנים הפכה דרשת שבת הגדול לעת חשבון מצד הרבנים אל הנהגת הקהילה. כך היתה הדרשה למושא תוכחה ולא דוקא על עניני פסח, ומה לנו יותר מה'יהי רצון' הנ"ל המוזכר של מרן האדר"ת וצ"ל לקיים מצוות "הוכח תוכיח".

אחת הדרשות של "שבת הגדול" הנודעות היא "דרשת הבכורה" של מרן "הבית הלוי" וצוק"ל בעיירה סלוצק. בעטיה של הדרשה סערו הרוחות בעיירה והדברים הגיעו למסירה דלטורית למושל העיר. הרב החדש בחר לנושא דוקא את ההלכה בשבתות לגימנסיה, דבר שעורר חמת מלחכי הפינא וועם המחדשים עד שאכלו קורצא אצל הגוברנטור (המושל) כאילו מרד רבי יוסף דוב במלכות. הרב נקרא לבירור, ובלשון חכמים משך לב המושל לחנינה, ואכן נרצה לפניו ושלחו בכבוד מעל פניו. אך בתוכן דברי הדרשה נאמרו גם דברים הנוגעים לאופי הדרשות

ליום הכיפורים שנקרא "צומא רבה" לפי שמאריכין בתפילה, כן "שבת הגדול" מאריכין בדרשה.

מזמן חז"ל עד ימינו

"מר זוטרא חסידא כי הוּוּ מכתפי ליה בשבת דריגלא", פירוש רש"י: "שבת ששואלין בו הלכות הרגל והיינו ל' יום קודם הרגל, הרי לנו, שכבר מר זוטרא דרש דרשת "שבת הגדול". אמנם לא נתפרש ברש"י שהכוונה לשבת ממש קודם החג, ולא עוד, אלא שמרש"י משמע שמנהג זה היה נוהג לגבי כל חג ורגל. לגבי ההערה האחרונה כתב כבר הב"ח (שם) שאמנם נתפשט המנהג לגבי כל חג, אבל עיקרא דדינא הוא קודם הפסח. אבל רגלים לדבר שזה גרם למנהג דרשה קבועה בשבת הסמוכה לרגל. ולא רק פירוש רש"י מחזיר את מנהג זה לימני חז"ל - גם המהר"ט בצפנת פענח (שם) כותב: שמעתי בשבת זו היו רגילים בכל להתקבץ קבוצת גדולי ונקרא שבת כלה, ובוודאי מתכוון לימני הגמרא.

אין ספק שבתחילה היו הדרשות נסובות בעיקר על הלכות החג, שיהו שורש המנהג. במקביל לדרשות האמורות ללמד את העם הלכות וסדר המועד, נתחברו פיוטים הכוללים בקצרה דיני החג. ביניהם יש את פיוטי הר"ר יוסף טוב עלם "אדיר דר מתוחים" ופיוט "אלוקי הרוחות" שנתפרשו על ידי הרב ר' שמואל מפליזא. ביחד לצורך והחובה לעבור על פיוטים אלו כדי לדעת חק ודת, כתב המהרי"ל: "ובעו"ה מרוב טרדות ומיעוט הלבבות גם זה לא נעשה.

קטן שנעשה גדול בימי הספירה

הרב אשר ז. אהרנפלד

אבדק"ק דעברעצען, הונגריה

מח"ס "מבראשית עד זאת הברכה" ו"דברי אשר"

לו הימים הראשונים והיו כמו מי ששכח לספור שסופר בלא ברכה.

לפי"ז דנו האחרונים במי שנעשה גדול בתוך ימי הספירה כיון שרק עכשיו הוא נעשה בר מצוה מהתורה ולפני כן היה פטור מן המצוות א"כ חסרים לו הימים הקודמים שבהם לא היה מחויב לספור, וא"כ לכאורה היה הדין שיספור בלא ברכה כמו מי ששכח לספור שסופר בלא ברכה. אמנם יש חילוק גדול דמי ששכח לספור או גוי שנתגייר הרי הוא לא ספר וא"כ חסר לו את הימים הקודמים שבהם לא ספרו לכן לא הוי תמימות. מושא"כ קטן שגדל בתוך ימי הספירה הרי למעשה הוא ספר ונכון שלא היה מחויב מהתורה לספור אבל בפועל ספר וא"כ נימא שהוי ספירת תמימות, ולא דמי למי ששכח לספור ששם בפועל חסר לו יום אחד של ספירה אבל לקטן שגדל באמצע

הספירה הרי הוא ספר בפועל וא"כ נימא שהוי ספירת תמימות ויכול להמשיך ולברך.

אמנם יש להוכיח, מהגמ' ר"ה כ"ח ע"א שאמרו שם בגמרא דמי שאכל כזית מצה בזמן שיהיה שוטה ואחר כך נתרפה חייב לחזור ולאכול, וחזינן שאע"פ שהאדם הזה אכל כזית מצה מ"מ אכילה שנעשתה בזמן שהוא פטור מן המצוה אין אכילה זו חשובה לקיים בה את המצוה לאחר שנתרפה ונתחייב במצוה ומוכח שבעיני אכילה בזמן החיוב ולא סגי במעשה אכילה בזמן הפטור. א"כ ה"ה הכא אע"פ שהקטן ספר מ"מ הוי ספירה בזמן שהיה פטור מלספור מן התורה, וא"כ לא חשיב ספירה והוי כמו מי ששכח לספור שאינו ממשיך לספור בברכה, דאע"פ שלמעשה ספר אבל כל שלא הוי ספירה בחיוב לא חשיב ספירה.

ולכאורה אכתי יש מקום לחלק דהתם כשאכל כשהיה שוטה לא היה חייב כלל והיתה אכילה בזמן הפטור, מושא"כ הכא הרי היה חייב מדרבנן לספור מצד מצות חינוך שרבנן חייבו את כל אלה שהגיעו לגיל חינוך לקיים את המצוות א"כ קטן זה הרי היה כבר חייב במצוה וא"כ הוי ספירה בחיוב, וא"כ נימא שספירה זו הוי ספירה וא"כ לא הוי שכשח לספור שאינו מברך בשאר ימים אלא הוי כמי שספר כל הזמן שממשיך לספור בברכה.

נחלקו הראשונים בענין מצות ספירת העומר אי כל יום ויום הוי מצוה בפני עצמה או שכל הימים ביחד הן מצוה אחת, ונפקא מינה למי ששכח ביום אחד מימי הספירה לספור, האם יכול להמשיך לספור בברכה? האם כל יום ויום הוי מצוה בפני עצמה ויכול, או שכיון ששכח לספור אין הספירה תמימה ובעיני שבע שבתות תמימות ולכן לא יכול להמשיך לספור?

פסק מרן בשו"ע סי' תפ"ט ס"ח דמי ששכח לספור ממשיך לספור בלא ברכה וביאר המשנ"ב שם דסופר בשאר ימים כדעת רוב הפוסקים דאין ספירת הימים מעכבת זו את זו דכל יומא ויומא הוי מצוה בפ"ע, ומ"מ אינו מברך לחוש לדעת הפוסקים שבעיני שבע שבתות תמימות. ולפי"ז כתב הברכי יוסף דגר שנתגייר בתוך ימי הספירה סופר בלא ברכה מפני שבימי היותו גוי לא בירך ספירת העומר א"כ חסרים

אבל נראה שחילוק זה אינו דאע"פ שהוא חייב מדרבנן לברך, מי שחייב רק מדרבנן ולא חייב מהתורה לא חשיב המעשה שהוא עושה מעשה שנעשה בחיוב לגבי המחויב מהתורה, וכך מוכח מהמרדכי פרק שני במגילה שכתב שאם נימא שתוספת שבת הוי רק מדרבנן א"כ א"א לקדש בתוספת שבת דהא אח"כ כשנעשה לילה הוא חייב מהתורה ואין הקידוש שנעשה בתוספת שבת מדרבנן פוסל אותו מלקדש קידוש שהוא חייב בו מהתורה, ומוכח שמעשה מצוה הנעשה בזמן שרק מדרבנן הוא חייב בו לא חשיב מעשה מצוה לגבי הזמן שהוא חייב מהתורה. וא"כ ה"ה בקטן שגדל תוך ימי הספירה כיון שמה שספר מוקדם הוי רק בחיוב דרבנן לא חשוב ספירת מצוה לגבי זמן שחייב מהתורה וא"כ חשוב כאילו לא ספר וחסרים לו הימים הראשונים, וא"כ הדין שחזר להיות דינו של קטן זה כמי שלא ספר שממשיך לספור בלא ברכה.

שאלות שלא פסקו לעלות

וקטן, וביארו שם התוס' שאע"פ שהוא קטן שהגיע לחינוך מ"מ אינו יכול לקרוא את המגילה ולהוציא את הרבים יד"ח, והוקשו תוס' אמאי הרי הקטן ג"כ מחויב בקריאה זו מדרבנן וגם הגדולים חייבים מדרבנן דהא כל מצות מגילה אינה אלא מדרבנן ולמה שיוציא הקטן את הגדול, ות"י תוס' דקטן הוי תרי דרבנן וגדול הוי חד דרבנן, וביארו כוונתם דקטן חוץ ממה שעצם המצוה היא דרבנן גם קטנותו גורמת שלא חייב אלא מדרבנן ולכן לא יכול להוציא גדול שהוא חד דרבנן.

א"כ רואים שאע"פ ששיניהם חייבים רק מדרבנן, מ"מ גם בזה יש דרגות, יש אחד שחייב מכח חד דרבנן ויש אחד שחייב מכח תרי דרבנן ומי שחייב מכח תרי דרבנן אינו יכול להוציא את החייב מכח חד דרבנן. וא"כ ה"ה הכא נכון שספיה"ע בזה? דרבנן, אבל כשנעשה גדול הוי חד דרבנן מה שעצם המצוה היא דרבנן משא"כ כשהיה קטן הוי תרי דרבנן דגם קטנותו גרמה להיותו חייב רק מדרבנן וא"כ אין המעשה מצוה שנעשה במצב של תרי דרבנן כמו אותו מעשה המצוה הנעשה בחד דרבנן, ולכן מקרי לגבי החד דרבנן שלא ספר קודם והוא כמי ששכח לספור שלא סופר בברכה בשאר ימים, וכ"כ הברכי יוסף להלכה בקטן שגדל תוך ימי הספירה וכן גר שנתגייר סופרים בלא ברכה.

אמנם יש מן האחרונים שאמרו שיכול להמשיך לספור בברכה וטעמם כיון שרוב פוסקים סבירא להו שספירת העומר בזמן הזה אינה אלא מדרבנן זכר למקדש, דרק כשהיה קרבן העומר היתה הספירה מן התורה אבל השתא שלא מקריב העומר אין הספירה אלא מדרבנן וא"כ כיון שגם לאחר שנתגדל לא נעשה חייב מדרבנן מכח מצות חינוך ואח"כ ג"כ אינו חייב רק מדרבנן דכל עצם מצות הספירה הוא רק מדרבנן וא"כ הוי שפיר תמימות ויכול להמשיך ולספור בברכה.

אמנם נראה שזה אינו שהרי איתא במשנה מגילה יט' ע"ב הכל כשרים לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטא

א. בזמן נוב וגבעון שקדשים קלים אינם נפסלים ביוצא (הג' מראה כהן).
ב. דאזיל בגמלא פרחא או ע"י שם (שו"ת אמרייושר).
ג. שטמנוהו בבגדים וכדו' (אג"ט, וע"ז הקשו דהא הוי כל"ש).
ד. יכולים להוסיף ולהרחיב את ירושלים כמה שירצו, ובאופן שגם טבריה תהיה בפנים (גור אריה יהודה).

ה. ברש"י פ"י חמי טבריא - מעיינות רותחין, וא"כ נקט חמי טבריא רק כמשל ודוגמא (שו"ת בית דוד).

ב. למה לא גזרו במצוה בליל הסדר (כשחל בשבת) שמה יעבירונו, מ"ש מולך ושופר? (שו"ת שו"מ מהר"ד, ד' העמק שאלה, מקראי קודש, וכל"ח ועוד)

א. שיעור מצוה בכזית, ובה עדיין אין חיוב - עד שיעור גרוגרת (מובא במקרא, ושם הקשה די"ל דמינו דהוי שיעור למצה - הוי שיעור להוצאה, ועוד קושיות).

ב. כיון שמצותו בתחלת הלילה, אם ירצה ללמוד מבקי - ילך אליו בערב פסח (מקראי קודש).

ג. בלילה בכלל אין דרך לצאת מביתו (העמק שאלה).

ד. היה דרכם להזמין ת"ח אליהם הביתה ללמוד אך לערוך הסדר (העמק שאלה).

ה. מה שיכלו הז"ל לבטל תקיעת שופר בשבת היינו לפי פעולת מצות התקיעות ברוחניות נפעלת כבר על ידי השבת. ואילו מצות מצוה אין השבת פועלת פעולתה. ולהעיר, שהחטא בא בגלל תגבורת נפש הבהמית. ואילו בפסח, שהבצק "לא הספיק להחמיץ", היינו שגם פשוטי העם מתעלים לדרגת "לא יאונה לצדיק כל אוון" (לקו"ש ח"ז ע' 52) (ע"פ מעדני אשר).

על מדף הספרים

שו"ת רבני אירופה

שו"ת רבני אירופה - מכיל קרוב למאה שאלות ותשובות על ד' חלקי השלחן ערוך. הספר מהווה פרי עמל ויגיעה של למעלה משנה. ייחודיותו של השו"ת מתבטאת בכך שהוא מהווה פסיפס מרהיב לשאלות אקטואליות מגאוני דורנו מאירופה ומארץ ישראל, כאשר סך הכל משתתפות בו שו"ת מכשישים רבנים שונים.

כל השו"ת עברו עריכה לשם יצירת אחידות הן בסגנון והן במבנה. כמו כן, נוספו לכל שו"ת תקציר מפורט בהתחלה, שאלה ברורה ומסקנא בהירה בסוף.

בין הנושאים המרתקים הנדונים בספר ניתן למצוא שאלה אודות צירופו של מחלל שבת למניין, פתיחת בית כנסת בתוך בנין מגורים, כניסה בשבת למקום שמופעל בו אור על ידי חיישן, זמן השבת בטיסה, שחיטה בלילה לאור החשמל, ברכה על אתרוג ששהה מתחת למיטה, תרומת איברים, עמידה בעת קריאת הכתובה, אחריות שומר על עופות בצדקה, ועוד. כולם נושאים אקטואליים איתם מתמודדים רבנים באירופה

וברחבי העולם.

בין מכתבי הברכה המברכים על הוצאתו לאור ניתן למצוא את הרבנים הגאוני חברי נשיאות ומועצת רבני אירופה, ואת הגאון רבי אלחנן היילפרין שליט"א, יו"ר התאחדות קהילות החרדים בלונדון, והגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א.

בין שמות הרבנים שהשו"ת שלהם מובאות בספר ניתן למצוא את הגרי"ש אלישיב שליט"א, הגר"ע אויערבך שליט"א רב חניכי הישיבות בירושלים, הגרי"מ כהן שליט"א אב"ד פריז וחבר נשיאות מועצת רבני אירופה, הגרי"י ברנד שליט"א ראש הכולל בסרסיל, הגר"מ"ט וייסברגר שליט"א רב ואב"ד עדת יראים בבודפשט וחבר מועצת רבני אירופה, הגר"ש"ע שלזינגר שליט"א רב ואב"ד קהילת החרדים בשטרסבורג, הגרי"ד שמאהל שליט"א דיין דק"ק "שומרי הדת" באנטוורפן וחבר מועצת רבני אירופה, הגר"י טובול שליט"א רב ואב"ד ליאון וחבר נשיאות מועצת רבני אירופה, הגר"ע א"א פדווא שליט"א מלונדון בי"ד, הגר"ב אוברלנדר שליט"א רב ואב"ד חברה ש"ס בבודפשט וחבר מועצת רבני אירופה, ועוד.

השו"ת יוצא לאור על ידי מחלקת הוצאה לאור של מרכז רבני אירופה בעריכתו של הרב יהושע סגל. הספר נפרס על פני 350 עמודים. הוא נדפס בכריכה מהדורת, בפורמט גדול, ובאותיות מאירות עיניים, בסיוע הנגיד התורני הרב חיים הלל ריטרי משוויץ ונדיבים נוספים.

הפצה ראשית על ידי ר' משה אברמוביץ.
להזמנות: +31-619-972-1281-3
או במשרדי המרכז: +31-653-972-2